

Bunkern

- En approprierad yta i Gävle

Natasha Kalacun

Kandidatarbete 15 hp, institutionen för stad och land
Landskapsarkitekturprogrammet, Ultuna
Uppsala 2015

Titel: Bunkern - En approprierad yta i Gävle

Engelsk titel: Bunkern – An Appropriated Space in Gävle

© Natasha Kalacun

Handledare: Sofia Eskilsson, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Ylva Dahlman, SLU, institutionen för stad och land

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

Omfattning: 15 hp

Nivå: Grundnivå G2E

Kurs: EX0725, Projekt i landskapsarkitektur

Landskapsarkitekturprogrammet, Ultuna

Nyckelord: appropriation, impediment, odefinierade ytor, stadens marginaler, överblivna ytor.

Omslagsbild: Natasha Kalacun 2014-05-04

Bilder: publiceras med tillstånd från upphovsman

Publiceringsår: 2015

Publiceringsort: Uppsala

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se>

Abstract

The city has had many different visual appearances over time and urban planning has been characterized by different ideals. One of those ideals is functionalism. According to this ideal the city should be divided into functional entities intended for one function exclusively. This ideal resulted in the development of unintentional leftover spaces in the city. Unintentional leftover spaces are unplanned and have not been assigned a certain function. They exist beyond the boundaries of the traditional social space and are often seen as meaningless.

The purpose of this essay is to find out whether these types of spaces have values that contribute to social interaction between the people who use them. This essay gives insight into whether there is social value in keeping leftover spaces unplanned and letting them be appropriated by people. The work in this essay is based on literature and a case study.

Leftover spaces can act as free zones for people and activities that otherwise are not given place anywhere else in the city but they can also act as meeting points. Leftover spaces are valuable in the way that they are vague, diffuse and have not been assigned a function. These values enable and facilitate appropriation which means that people take over the space and make it their own through their actions. Thereby a social platform is made that allows and encourages social interaction between the users of the space.

This study shows that leftover spaces can act as alternative assembly zones and social meeting points for its users in today's divided modern cities.

Sammanfattning

Staden har haft många utseenden genom tiden och planeringen av staden har präglats av olika typer av ideal. Ett av dessa ideal är funktionalismen. Enligt denna planideologi ska staden delas in i olika funktionsområden ämnade för en endaste funktion. Som ett resultat av detta ideal har det i staden bildats en mängd oavsiktliga överblivna ytor. De överblivna ytorna är oplanerade och har inte tilldelats någon specifik funktion. De existerar utanför gränserna för det organiserade sociala rummet och upplevs ofta som betydelselösa.

Syftet med denna uppsats är att ta reda på om dessa överblivna ytor har värden som bidrar till social interaktion mellan människorna som brukar dem. Uppsatsen ger insikter om huruvida det finns ett socialt värde i att låta överblivna ytor vara oplanerade och approprieras av människor. Arbetet bygger på litteraturstudier och en fallstudie.

Överblivna ytor kan agera som frizoner för människor och aktiviteter som inte ges plats någon annanstans i staden, men också som mötesplatser. Dess värde ligger i det att de är oklara, diffusa och inte har tilldelats någon funktion. Detta möjliggör och underlättar appropriation vilket innebär att människor tar platsen i anspråk och gör den till sin egen genom sina handlingar. Därvid skapas en social plattform som tillåter och främjar social interaktion mellan brukarna av platsen.

Denna studie påvisar att överblivna ytor kan fungera som alternativa samlingszoner och sociala mötespunkter för brukarna av dessa ytor i dagens moderna uppdelade städer.

Innehåll

Introduktion.....	5
Bakgrund	5
Syfte	6
Frågeställning.....	6
Avgränsning	7
Metod	7
Litteraturstudie	7
Fallstudie	7
Intervjuer och samtal	8
Observationer	9
Teoribakgrund	9
Överblivna ytor	9
Så uppstår överblivna ytor	10
Appropriation	11
Överblivna ytors sociala värde	11
Fallstudie	13
Resultat av observationer	14
Resultat av intervjuer och samtal	15
Diskussion	17
Referenser.....	19

Introduktion

Jag går ofta förbi en gammal sandsilo i Gävle som ligger i anslutning till en brant sluttning. Sandsilon har inte brukats på många år och ytan utanför har länge sett ut som en öde och skräpig plats som ingen använder. Men plötsligt, för några år sedan, tog någon initiativet att bygga en temporär skateramp på platsen. Nu, bara några år senare, har denna tillsynes överblivna yta blivit en plats för skateboardentusiaster och ungdomar. Min nyfikenhet över denna plats utveckling har drivit mig i det här arbetet.

Denna uppsats ämnar att diskutera de försummade överblivna ytorna i staden och deras betydelse ur ett socialt perspektiv.

Överblivna ytor är av betydelse för landskapsarkitekter och planerare som ansvarar för att skapa välfungerande offentliga platser.

Stadsbyggnadsprocesser tar ofta mycket tid och områden kan därför länge stå i vänteläge (Salzman 2009, s.13). Överblivna ytor är ofta platser som väntar på omvandling och människors användning av dessa platser under väntetiden kan ge upphov till nya värden och kvaliteter, skriver (Salzman 2009, s.13). På så sätt ändras också förutsättningarna för dem som planerar (Salzman 2009, s.13). Det är viktigt för landskapsarkitekter att försöka hitta och förstå de överblivna ytornas potential.

Frågan är huruvida alla välfungerande platser måste vara planerade. Finns det något värde i att låta överblivna ytor vara oplanerade och att överlämna kontrollen över dem till människor som använder dem?

Bakgrund

Städer har haft många utseenden genom tiden och planeringen av städer har präglats av olika ideal. Ett av dessa är funktionalismen, som fick sitt genombrott i samband med Stockholmutställningen, och som var en vändpunkt i det svenska stadsbyggandet (Lieberg 1992, s.112). Enligt den nya planideologin skulle staden delas in i olika funktionsområden som boende, arbete, rekreation och transporter, skriver (Lieberg 1992, ss.112-113). Vidare menar han att detta ledde till zonerings i staden och en uppdelning av funktioner. Som ett resultat har stadslandskapet blivit mer fragmenterat och det har oavsiktligt bildats överblivna ytor (Cupers & Miessen 2002, s.106).

Dagens moderna stad är uppdelad i olika funktionsenheter (Cupers & Miessen 2002, s.110). Den upplevs som en sekvens av flera oberoende men likartade enklaver som hålls ihop av övergångszoner och överblivna ytor (Cupers & Miessen 2002, s.110).

Dessa överblivna ytor saknar funktion och existerar mellan gränserna för det organiserade sociala rummet, skriver (Cupers & Miessen 2002, s.110). Vidare menar de att ytorna upplevs som tomma och betydelselösa eftersom de inte är en del av det traditionellt offentliga livet.

En överbliven yta karaktäriseras av att den i sitt aktuella tillstånd saknar användning och syfte (Salzman 2009, s.9). Det kan vara ytor som aldrig har använts till något och ytor som tidigare har brukats men som nu står mer eller mindre öde (Salzman 2009, s.9).

Till skillnad från den tidigare trenden där städer skulle växa utåt råder idag idealet att städer ska byggas tätare. Stadsförtätning, som innebär att bygga inom stadsgränsen mellan befintlig bebyggelse på exempelvis överbliven mark, parkeringar eller på höjden, är en av huvudtrenderna inom dagens stadsutveckling (Boverket 2010, s. 20). När städer expanderar inifrån på detta sätt blir de överblivna, odefinierade och tillsynes oanvända ytor aktuella för bebyggelse.

Platsen som detta arbete studerar är en yta som tidigare har varit oanvänd men som nu har approprierats av skateboardentusiaster. Appropriation innebär att göra något till sitt eget, men inte i form av ägande (Olsson 2008, s.68).

Idag finns det i Gävle stad endast en större utomhus betongpark för skateboardåkning, Jungfruparken vid Gävle strand, där skatebårdåkare, inlinesåkare och bmxåkare utövar sina aktiviteter på somrarna. Gefle skateboard sällskap, en förening vars syfte är att utöva och främja skateboardåkning, har dock alltid velat ha en yta för enbart skateboardåkning. De har länge varit i behov av en yta för att utöva sina aktiviteter¹.

Därför överlämnade Gävle kommun nyttjanderätten av ett område till Gefle Skateboard sällskap för några år sedan.¹

Området som de tilldelades är en överbliven yta i Marielund, cirka 1,5 km norr om Gävles centrum. Platsen består av en gammal sandsilo, som inte är i bruk, och en större bit naturmark runt omkring.

När Gefle skateboard sällskap fick nyttjanderätten för den oanvända marken byggde de en inomhusarena för skateboard i den gamla sandsilon. Arenan går under namnet Bunken. På området utanför sandsilon har en skateramp byggts med hjälp av medlemmarna i sällskapet.¹ Detta område är platsen för fallstudien.

Syfte

Syftet med denna uppsats är att genom en litteraturstudie och en fallstudie av Bunkern i Gävle undersöka vilka värden som approprierade överblivna ytor har för människor som använder dem.

Målet med uppsatsen är att ge insikt om approprierade överblivna ytors betydelse för den sociala interaktionen. Detta ska i sin tur ge landskapsarkitekter insikter om huruvida det finns ett socialt värde i att låta överblivna ytor vara oplanerade och approprieras av människor.

Frågeställning

Frågeställningen som uppsatsen besvarar är:

På vilket sätt främjar överblivna ytor den sociala interaktionen mellan dem som approprierar ytan?

För att besvara min huvudfrågeställning har jag formulerat följande underfrågor:

- » Vem approprierar överblivna ytor?
- » Till vilka aktiviteter används överblivna ytor?
- » Hur uppehåller sig människor på överblivna ytor?

¹ Jimmy Sundborg från Gefle skateboardsällskap, 2014-05-06, intervju via mail.

- » Hur interagerar de människor som approprierar dessa platser med varandra på platsen?

Avgränsning

Detta arbete avgränsas till överblivna ytor i staden eftersom de oftast uppkommer i stadslandskapet. Fokus ligger på de överblivna ytornas användning och deras sociala värden. Ytorna kan ha andra värden såsom biologiska och ekonomiska men jag väljer att koncentrera mig på de sociala värdena.

Fallstudien har en geografisk avgränsning till Gävle. För att fastlägga platsen för fallstudien har jag utgått från litteraturens definition av en överbliven yta.

Studien genomfördes under april och maj 2014.

Metod

Arbetet består av två delar, en litteraturstudie och en fallstudie. Litteraturstudien står för den första delen och här redovisas begrepp och förklaringar. Den andra delen består av en fallstudie av en överbliven yta på en specifik geografisk plats.

Litteraturstudie

För att genomföra mina undersökningar har jag vänt mig till litteratur i form av böcker och vetenskapliga artiklar för begrepp och exempel.

För att hitta relevant litteratur använde jag mig av sökbaserna Primo, Libris, och Google scholar. Sökorden som användes var appropriation, impediment, leftover spaces, marginaler, odefinierade ytor, social hållbarhet, stadens marginaler och överblivna ytor.

Fallstudie

Rolf Johansson (2003) skriver i *Case Study Methodology* att en fallstudie ska ha ett "fall" som är objektet för studien. "Fallet" bör vara en komplex funktionsenhet, undersökt med flera metoder i sitt naturliga sammanhang och utföras i nuet. Vidare menar Johansson att fallstudiens utmärkande egenskap är att olika metoder kombineras för att analysera ett fall från flera möjliga håll, en metodtriangulering. De metoder som har använts i denna fallstudie är intervjuer, samtal och observationer.

Målet med min undersökning av platsen var att besvara mina underfrågor och min huvudfrågeställning.

Fallstudien genomfördes med hjälp av observationer och intervjuer med användare av platsen och med andra nyckelpersoner. Jag har dessutom haft ett antal informella och helt spontana samtal med personer som använder platsen.

Platsen besöktes vid 8 tillfällen. Fem av dessa besök gjordes på helger och tre under veckodagar. De första tre besöken utfördes vid olika tider på dygnet, både förmiddag och eftermiddag. Efter dessa besök var det tydligt att platsen används

mest under eftermiddagen. Därför gjordes resten av besöken enbart på eftermiddagar.

Intervjuer och samtal

Intervjuer har varit den främsta källan för analys och tolkning av platsen.

Intervjuerna gjordes med personer som brukar ytan och med ordförande för den ideella förening som nyttjar platsen. Intervjun med ordförande genomfördes via mejl medan intervjuerna och samtalen med användarna av platsen genomfördes på plats.

Det jag ville ta reda på genom intervjuerna och samtalen var vad de använder platsen till och vilket värde platsen har för dem. Jag utförde intervjuer på plats vid tre tillfällen och samtal vid två tillfällen.

Intervjupersonerna valdes på plats utifrån vem som var vid Bunkern när jag gjorde mina undersökningar. Jag intervjuade maximalt tre personer per intervjutillfälle.

Två av intervjuerna genomfördes i grupper om två respektive tre personer där alla fick samma frågor och svarade på dessa var för sig. I den tredje intervjun var det en enskild person som intervjuades.

Alla intervjuer var av strukturerad art vilket innebär att jag i förväg hade skrivit upp frågor. De frågor som jag ställde var av öppen karaktär, det vill säga frågor som inte kunde besvaras med ett ja eller nej utan krävde ett mer utförligt svar (Lantz 2007, s. 30-31). Samma frågor ställdes till alla intervjupersoner. Frågorna var följande:

- » Hur kom du i kontakt med denna plats?
- » Hur ofta kommer du hit?
- » Kommer du hit ensam eller med vänner?
- » Varför kommer du hit?
- » Vad gör du på platsen?
- » Vad tycker du är bra med denna plats?
- » Vad tycker du inte är bra med denna plats?

Samtalen var av en mer naturlig konversationsform. Frågorna formulerades på plats utifrån den fria konversationen mellan personerna som jag samtalade med.

Samtalen genomfördes efter två observationstillfällen. Antalet personer som jag samtalade med per samtalstillfälle var tre respektive fyra personer.

Alla intervjuer och samtal transkriberades medan de genomfördes vilket innebär att jag antecknade allt som sades under tiden. Mina anteckningar skrevs sedan rent och jag gallrade bort sådant som inte var helt relevant för min undersökning. En intervju transkriberades och spelades in samtidigt.

Nedan följer en intervjuförteckning.

Intervju 1:

2014-05-02. Intervjun utfördes på platsen för fallstudien. Två personer intervjuades. Intervjun transkriberades och skrevs sedan rent.

Intervju 2

2014-05-10. Intervjun utfördes på platsen för fallstudien. Tre personer intervjuades. Denna intervju spelades in och transkriberades.

Intervju 3

2014-05-16. Intervjun utfördes på platsen för fallstudien. En person intervjuades. Intervjun transkriberades och skrevs sedan rent.

Observationer

I fallstudien använde jag även observationer. En observation innebär att individers handlingar och beteenden studeras ute på plats (Halvorsen 1992, s. 83).

Målet med observationerna var att ta reda hur människor uppehåller sig på platsen, till vad de använder den och framförallt hur människorna interagerar med varandra på plats.

Jag utförde en icke-deltagande observation. Denna typ av observation innebär att observatören inte tar del i den miljö som studeras (Halvorsen 1992, s. 84).

Undersökningen gick till på så sätt att jag observerade de människor som använder ytan och deras interaktioner med varandra utan att själv interagera med dem. Jag gjorde anteckningar under tiden och skrev upp sådant som jag fann värdefullt för fallstudien.

Observationerna gjordes fyra gånger, två fredagseftermiddagar och två lördagseftermiddagar. Observationstidens längd var 30-45 minuter.

Vid tre observationstillfällen iakttog jag från längre håll, ifrån någon av de intilliggande vägarna eftersom jag hade bäst uppsikt därifrån och dessutom inte påverkade dem som åkte i skaterampen. Vid ett tillfälle utfördes observationen på plats nära skaterampen. Detta gjordes efter en intervju med skateboardåkarna.

Teoribakgrund

Överblivna ytor

I litteraturen används flera olika termer för överblivna ytor till exempel tomrum, marginaler och mellanrum. Gemensamt för dessa termer är att det rör sig om diffusa ytor som inte har tilldelats någon specifik funktion.

Överblivna ytor kan vara ytor som aldrig har används till något och som har skapats som en restprodukt av stadsplanering. De kan också vara ytor som tidigare har haft en specifik funktion men som i sitt aktuella tillstånd saknar den och inte används (Salzman 2009, s.9). Ytorna varierar i storlek och form, skriver (Franck & Stevens 2007, s.7). Vidare menar de att även mark under broar och intill större huvudvägar och järnvägsspår räknas till överblivna ytor.

Cupers & Miessen (2002) skriver om tomrum i staden som inte har fått någon specifik funktion. Besökare upplever dem som tomma och betydelselösa eftersom de inte ter sig som traditionellt offentliga platser, skriver (Cupers & Miessen 2002, s.110). Vidare menar de att tomrummen är dynamiska och ostabila, att de har tappat sitt värde som mötesplats. Men om man tittar bortanför

det traditionella offentliga livet, verkar många av dessa platser inneha betydelse (Cupers & Miessen 2002, s.110).

Enligt Cupers & Miessen (2002) kan de också beskrivas som marginaler. Med det menas ytor som är ostrukturerade, oklassificerade eller oidentifierade. Marginalerna är ytor vid sidan av och intill den strukturerade och planerade arkitekturen (Cupers & Miessen 2002, s.105). Här fastställs handlingar och aktiviteter av besökarna (Cupers & Miessen 2002, s. 132).

En annan benämning på överblivna ytor är mellanrum (Saltzman 2009, s.9). Mellanrum kan ses som ingenmansland som i sitt rådande tillstånd saknar användning och värde, skriver (Saltzman 2009, s.9). Sådana områden har blivit över och består ofta av mindre enklaver. De upplevs vara i otakt med omgivningen (Saltzman 2009, s.9). Vidare menar hon att mellanrummen inte alltid bestående. Människors användning av dessa områden kan under väntetiden generera nya värden och kvaliteter (Saltzman 2009, s.13).

Överblivna ytor, oavsett vilken term man använder, är vanligtvis offentligt ägda (Franck & Stevens 2007, s.7). De har ingen specifik funktion och är ofta placerade intill platser som har specifika funktioner, skriver (Franck & Stevens 2007, s.7). Dessa ytor existerar bortom gränserna för det organiserade sociala rummet och har ingen avsedd användning (Franck & Stevens 2007, s.7). De står i kontrast mot de planerade ytorna som har tydliga funktioner och tillåter andra aktiviteter som kanske inte har plats någon annanstans (Franck & Stevens 2007, s.7).

Ofta är denna typ av ytor i sämre skick än stadens offentliga rum (Franck & Stevens 2007, s.7). De kan ofta ha ojämna former och vara svårtillgängliga. Vanligtvis är de namnlösa, undångömda och hemliga men de tas ofta i anspråk på grund av just dessa förutsättningar (Franck & Stevens 2007, s.7).

Så uppstår överblivna ytor

Som tidigare nämnts har planeringen av städer präglats av olika ideal. Denna strävan efter att organisera och strukturera staden har skapat försummad och kvarglömd mark.

Överblivna ytor kan uppstå som en biprodukt av olika planeringsideal. Ett exempel är funktionalismen, det planeringsideal som präglade större delen av 1900-talet (Lieberg 1992, ss.112-113). Enligt denna planideologi skulle staden delas in i flera monofunktionella stadsområden ämnade för ett endaste syfte vilket ledde till zonerings inom stadsstrukturen (Lieberg 1992, ss.112-113). Som ett resultat av denna tanke om monofunktionella stadsenheter bildades det en mängd oavsiktliga överblivna ytor mellan enheterna (Cupers & Miessen 2002, s.107).

Många överblivna ytor i staden är övergivna industriområden och industrilokaler (Doron 2007, s. 16). De är produkter av det postindustriella samhället (Doron 2007, s. 16).

Dagens städer är ett resultat av olika samhällsfaktorer som uppbyggnad, destruktion och växlande arkitektoniska och politiska ideologier. Den moderna staden består således till stor del av separata enheter som inte har kontakt med varandra och som lämnar försummade och överblivna ytor mellan sig (Cupers & Miessen 2002, s.107).

Appropriation

Appropriation är ett begrepp som innebär ockupation och användning av en plats. Lina Olsson (2008) diskuterar begreppet, som härstammar från Lefebvre, ingående i sin avhandling "Den självorganiserade staden".

Appropriation handlar, enligt Lefebvre, om att göra något till sitt men inte i form av ägande (Olsson 2008, s. 68). Det innebär att ockupera en plats och att ta den i bruk som sin egen utan att faktiskt äga den (Olsson 2008, s. 68). Begreppet skiljer sig från ägande eftersom det representerar en form av besittningstagande vilken möjliggör även andras deltagande och appropriation (Olsson 2008, s. 68).

Appropriation står, enligt Lefebvre, för en form av rumslig produktion (Olsson 2008, s. 67). Den innebär att en plats anpassas av en grupp individer efter deras behov och platsen blir på så vis en produkt av dess brukares handlingar och avsikter. Detta sker successivt (Olsson 2008, s. 68).

Då den moderna stadens vardagsliv är indelat i fragment har även känslan för staden som ett kollektivt verk gått förlorad (Olsson 2008, s. 67). Appropriation av rum innefattar en strävan att motverka detta, att omforma den moderna stadens fragmenterade rum till mänsklig skala och anpassa dem efter kroppens rytm (Olsson 2008, s.68).

Den ger, enligt Lefebvre, människor rätten till staden. Rätten till staden som ett kollektivt verk omfattar appropriation och medverkande av dess brukare (Olsson 2008, ss. 68-69). Appropriation står därför alltså inte bara för människors deltagande utan också för en potential att återskapa staden som ett kollektivt verk för alla.

Överblivna ytors sociala värde

Överblivna ytors värde ligger i just det att de är diffusa, oklara och inte har tilldelats någon funktion. Detta ger brukarna möjligheten att själva forma platsen utifrån sina handlingar. Denna typ av appropriation möjliggör i sin tur även andra människors deltagande.

Cupers & Miessen (2002) menar att tomrummen i staden kan ses både som en sociologisk förlust men också som något positivt då tomhet innebär att platsen är obunden och därmed full av möjligheter (Cupers & Miessen, s. 80). De menar att planerare har en tendens att se tomrummen som tomma och i behov av fysisk ordning för att fungera. Det är inte säkert att de urbana tomrummen är så tomma som de verkar vara och därför bör planerare vara försiktiga med att materialisera tomrummen med fysiska företeelser, skriver Cupers & Miessen (2002, s. 83).

Tomrummen är, till skillnad från vad de ofta ser ut att vara, varken tomma eller neutrala (Cupers & Miessen 2002, s. 95). Denna typ av platser får sin betydelse genom flyktig användning och brukarnas aktivitet snarare än byggda fysiska element (Cupers & Miessen 2002, s. 95). De utgör en plattform för målen och förväntningarna hos deras tillfälliga värdar. Aktiviteter och möjligheter är platsens funktion, skriver (Cupers & Miessen 2002, s. 122). De överblivna ytorna i staden blir alltså ibland platser för aktivitet som lokala mötespunkter (Cupers & Miessen 2002, s.95).

Många av de aktiviteter som sker i stadens mellanrum och på dess överblivna ytor är sådana som inte ges utrymme någon annanstans i staden (Saltzman 2009, s.12). Brukarna av denna typ av platser är ofta minoriteter (Cupers & Miessen 2002, s. 123). Dessa ytor fungerar på så vis ofta som en temporär frizon för aktiviteter och människor som inte ges plats någon annanstans (Saltzman 2009, s. 12).

Saltzman förklarar mellanrummens, de överblivna ytornas, innebörd med Michel Foucaults term *heterotopi*, "en rumslig frizon som i viss mån utmanar samhällets kontroll och ordning" (Saltzman 2009, s. 12).

Ofta är det ungdomar som vill göra offentliga platser till frizoner för att ha någonstans att vara (Lieberg 1992, s.123). De vill ordna egna rum i det offentliga rummet där de kan bestämma över sig själva (Lieberg 1992, s.123).

Mats Lieberg (1992) skriver i sin bok "Att ta staden i besittning" om ungas rum och rörelser i staden. Här skriver Lieberg mycket om gränzonplatser. Dessa platser kan te sig som barriärer och mellanrum (Lieberg 1992, s. 232). Gränzonerna har visat sig vara intressanta ur användningssynpunkt av ungdomar, skriver (Lieberg 1992, s. 232). Flera av platserna som ungdomarna i hans undersökningar söker sig till ligger i just gränzoner (Lieberg 1992, s. 233).

Ungdomar söker sig till platser med varierad karaktär och socialt innehåll. En del av deras aktiviteter äger rum i frizoner där deras handlingar ses som frigörande (Lieberg 1992, ss. 236-237).

Mats Lieberg (1992) ställer upp tre krav som bör uppfyllas för att en plats ska vara en frizon. Det ska inte förekomma någon vuxenkontroll i de handlingar som äger rum i frizonen, skriver (Lieberg 1992, ss.236-237). Vidare menar han att det inte behöver finnas ett specifikt mål eller syfte med handlingarna förutom det som ungdomarna själv bestämmer. Det bör också finnas förutsättningar för experiment och utprovande av aktiviteter på platsen (Lieberg 1992, ss.236-237).

Jan Gehls (2011) teorier om den sociala aspekten av offentliga platser kan tillämpas på alla stadens ytor inklusive de överblivna. I "Life between buildings: using public space" skriver Gehl att eftersom staden har delats in i olika funktionsenheter finns det i den stora skalan en spridning av människor och händelser (Gehl 2011, s.85). I de monofunktionella enheterna isoleras enskilda grupper av människor eller verksamheter från andra grupper i samhället (Gehl 2011, s.102). Detta har en negativ inverkan på integration. Integration innebär att olika aktiviteter och människor kan existera och fungera tillsammans sida vid sida, skriver (Gehl 2011, s.101). Vidare menar han att integration av aktiviteter och funktioner i och runt om den offentliga ytan tillåter människorna att integrera, stimulera och inspirera varandra (Gehl 2011, s.101).

Om aktiviteter och människor sätts samman är det möjligt för individuella aktiviteter att stimulera varandra (Gehl 2011, s.81). De moderna funktionsindelade staden motverkar detta, skriver (Gehl 2011, s.81). Vidare menar han att man därför måste söka sig till andra alternativa offentliga mötespunkter där människor och aktiviteter tillåts att integrera och samspela med varandra.

Fallstudie

Ortofoto över Gävle stad. Platsen för fallstudien är markerad med röd cirkel.
©Lantmäteriet I2014/00764

Platsen för fallstudien är belägen i anslutning till en sandsilo som är halvt insprängt i en brant sluttning. Framför sandsilon finns en skateramp. I den södra delen av sluttningen, som är mindre brant, finns ett bmx-spår.

Platsen omges av sluttningen på två sidor och av växtlighet på alla sidor. Uppe på sluttningen finns ett litet antal villor. Söder om platsen löper ett järnvägsspår och i anslutning till det finns ett järnvägsföretag. Öster om platsen finns en matbutik samt ett varuhus och lekland.

Platsen kringgärdas dessutom av två vägar som löper längs med ytterkanten av växtligheten som omger platsen. Den ena vägen är en bilväg som leder uppför sluttningen till villorna. Vägen trafikeras väldigt lite då det bara är de boende i villorna som använder den. Den andra vägen är en cykelväg som leder till varuhuset och leklandet. Även denna väg är lätt trafikerad.

Området i sin helhet är relativt lugnt. Den enda aktivitet som sker runtom är trafiken till och från butikerna, företaget och leklandet. Denna trafik rör sig dock endast under arbetstid vilket innebär att resten av tiden är området nästan helt stilla. Efter arbetstid är det bara cyklister och fotgängare som rör sig förbi området och någon enstaka bil på väg till villorna. Men då platsen för fallstudien omgärdas av sluttningen och mycket växtlighet märker man inte av trafiken runtom.

Platsen för fallstudien. I förgrunden ser man skaterampen som används av platsens brukare. Bakom den ser man inomhusskaterampen som tidigare var en sandsilo. Foto: Natasha Kalacun 2014-05-04

Resultat av observationer

Platsen används mest under sena eftermiddagar. Det största antalet människor jag såg vid Bunkern var sex personer, en sen fredagseftermiddag.

Åldern på dem som kommer till platsen varierar och de flesta ser ut att vara tonåringar eller äldre. Majoriteten, 11 av 15, är män. Alla interagerar med varandra oavsett ålder och kön.

De flesta kommer till platsen i grupper om två till fyra personer. Ofta är det en grupp i taget som vistas vid skaterampen men någon gång samsas flera grupper på den lilla skaterampen.

Platsen har en social betydelse och vid samtliga observationer fanns där grupper av människor, men aldrig enskilda personer som vistades där för sig själv.

Alla som kommer hit ägnar sig åt skateboardåkning och socialt umgänge på platsen. Människor interagerar ständigt med varandra i bakgrunden även när andra ägnar sig åt skateboardåkning. De sitter och pratar med varandra, skrattar och lyssnar på musik.

Vid alla fyra observationstillfällen har bara utomhus skaterampen används och jag har inte observerat någon gå in i Bunkern.

Användarna spenderar längre tidsperioder på platsen. Vid alla observationstillfällen var alla kvar under hela observationens gång. Vid observationstillfälle 4 kom jag tillbaka till platsen två timmar efter att observationen hade genomförts och då var samma grupp människor fortfarande kvar och två nya individer hade anslutit sig gruppen.

Nedan följer en redovisning av alla observationstillfällen.

Observation	Tidpunkt	Antal personer	Iakttagelser
1	25.04.14 17.30-18.00	2	Två personer åker skateboard på utomhusrampen. De turas om att åka och visar varandra olika trick. Tjugo minuter in i observationen tar de en paus genom att sätta sig på skaterampens övre kant. De sitter där och pratar med varandra resten av tiden.
2	03.05.14 15.00-15.30	4	Tre personer finns vid skaterampen. En av dem åker skateboard. De andra två sitter vid sidan av skaterampen och pratar med varandra medan de pysslar med sin skateboardar. Efter tjugo minuter ansluter sig ännu en person. Personen som åkte skateboard på rampen slutar då åka och alla fyra står och pratar med varandra resten av tiden.
3	09.05.14 18.00-18.45	6	Sex personer är på plats. Två samsas på skaterampen. Fyra sitter vid sidan av och lyssnar på musik. Tre av dem pratar med varandra medan den fjärde pysslar med sin skateboard. De turas om att åka skateboard, oftast en person i taget, men ibland två åt gången. Det är alltid minst två personer som umgås i bakgrunden och minst en som åker skateboard.
4	10.05.14 16.00-16.30	3	Tre personer är på plats. Ingen av dem åker skateboard. De sitter alla på skaterampens övre kant, pratar med varandra och pysslar med sina skateboardar. Efter fem minuter börjar en av dem åka skateboard och visa upp olika trick. De andra två sitter kvar på rampens kant och hejar på den som åker.

Resultat av intervjuer och samtal

”Vi kommer väl hit för skateboarding men vi snackar också och skämtar....det är kul!” - kille, 19 år (intervju 2)

Alla de som använder ytan är intresserade av skateboardåkning. Det är därför de kommer till Bunkern och åkandet är det främsta syftet med deras vistelse på platsen. Människor i alla åldrar kommer hit för att åka skateboard¹.

De flesta väljer Bunkern framför andra platser för att det är mindre trängsel här och mer fokus på skateboard. På andra platser, som betongparken vid Gävle strand, trängs skateboard-, inlines-, sparkcykel- och bmxåkare på samma yta. Bunkern är till skillnad från dessa platser ämnad för enbart skateboard säger Jimmy Sundborg som är ordförande för Gefle skateboardsällskap, den ideella förening som nyttjar platsen.¹

¹ Jimmy Sundborg från Gefle skateboardsällskap, 2014-05-06, intervju via mejl.

Alla intervjuade kommer hit främst för att åka skateboard men också för att *umgås med vänner*. De menar att en stor anledning till att de kommer hit är den sociala aspekten. Därför kommer nästan alla hit med sina vänner eller kommer när de vet att det finns andra människor på plats. Endast en person sa att den skulle vilja åka ensam.

De intervjuade säger att de har en *gemenskap*. Platsen är en social plattform för dem och deras vänner. Flera påpekar att de också har träffat nya vänner på platsen. I citatet nedan förklarar en person att nästan alla känner varandra och har en gemenskap mellan dem som skapats utifrån platsen.

"Jag känner typ alla som kommer hit....vi är egentligen vänner allihop. Det här är vårt ställe." – kille, 19 år (intervju 2)

Flera av de intervjuade nämner att skateboard i allmänhet anses vara störande och att det därför är svårt att hitta platser där de fritt kan utöva sina aktiviteter. Det finns platser i Gävle som är avsedda för skateboardåkning och liknande aktiviteter men dessa brukar vara välbesökta och därför finns inte alltid möjligheten att åka fritt utan att störas av eller störa andra, säger flera av de intervjuade.

Det är viktigt att det finns flera platser att välja på. Bäst är det om några av dem inte nödvändigtvis är avsedda för just skateboardåkning men att de kan användas i detta syfte om så önskas. Detta ger utrymme för mer *spontanitet* vilket också är fallet med Bunkern. Nedan följer svaret från en intervjuperson på frågan om varför han väljer att komma till platsen.

"Folk störs av skateboard så vi kommer hit för att vara för oss själva." - kille, 16 år. (intervju 1)

Åtta av de intervjuade menar att den största anledningen till att de kommer hit är att denna plats *saknar regler och krav*. Här har ungdomarna möjlighet att göra vad de vill och hur de vill. De skapar och formar platsen själva utifrån sina egna önskemål och de har möjlighet att påverka sin omgivning.

De intervjuade tycker särskilt mycket om att platsen inte är lika strukturerad och påtvingad som vanliga skateparker brukar vara. Det som tilltalar dem är just platsens överblivenhet. När de approprierar ytan väljer de att stanna kvar.

En annan positiv aspekt denna plats har, enligt de intervjuade, är att den ligger lite *avskides* och är nästan undanskymd. Detta ger platsens brukare en känsla av frihet eller som en av killarna sa:

"Vi kan komma hit när vi vill och göra vad vi vill...och ingen bryr sig." - kille, 21år. (intervju 2)

Diskussion

Syftet med denna uppsats har varit att genom en litteraturstudie och en fallstudie av Bunkern i Gävle undersöka vilka värden som approprierade överblivna ytor har för människor som använder dem.

Både litteraturen och fallstudien visar att överblivna ytor kan fungera som alternativa samlingszoner och mötesplatser.

Resultaten från fallstudien stämmer överens med det som står i litteraturen angående överblivna ytor. Fallstudien bekräftar och tydliggör de överblivna ytornas sociala potential.

Enligt litteraturen ligger värdet i att överblivna ytor är diffusa och oplanerade vilket möjliggör människors appropriation av dem. Då dessa ytor är oklara och inte har tilldelats någon funktion kan de lättare tas i anspråk och människor kan göra dem till sina egna. På så vis skapar människorna en plats för sig själva, utifrån sina önskemål och på sina villkor. Platsen blir en social plattform inte bara för brukarna av platsen men även för andra människor. Fallstudien bekräftar detta och tyder på att det skapas en gemenskap där brukarna känner samhörighet till varandra och ser Bunkern som "sitt ställe".

Platser som har ett förbestämt syfte och bestämda regler skapar inte samma typ av gemenskap och interaktion.

Stadens överblivna ytor har ett stort socialt värde genom att de fungerar som alternativ till de traditionella mötespunkterna i staden, till exempel torg och parker.

De är frizoner för människor och aktiviteter som inte ges plats någon annanstans i staden. Den uppfattningen delas också av personerna i fallstudien som menar att de föredrar Bunkern framför andra platser just för att den är undangömd.

Ibland delar människor som vistas på överblivna ytor samma intresse. Utifrån det formar de platsen. Detta bidrar till känslan av gemenskap och uppmuntrar interaktion mellan människorna på platsen. Fallstudien är ett exempel på detta. Alla människor som vistas på platsen har ett gemensamt intresse för skateboarding. Detta har format platsen och gjort den till deras. På så sätt har en social plattform skapats för brukarna, en mötespunkt där de kan interagera med varandra och träffa andra människor som delar samma intresse.

Dragningskraften till överblivna ytor är just dess avsaknad av funktion. Både litteraturen och fallstudien påvisar att det är det som tilltalar brukarna av dessa ytor. Det framgår av fallstudien att flera av brukarna av platsen, de som approprierar den, söker sig dit på grund av att platsen inte har regler och krav på samma sätt som traditionella offentliga platser. Här finns utrymme för självständighet och egen påverkan och de kan på egen hand omforma sin miljö.

Initialt är det alltså frånvaron av syfte och överblivenheten som tilltalar brukarna. Men det är appropriationen som leder till att människor väljer att stanna kvar. Platsen blir ett resultat av hur den används och brukarna känner därför en samhörighet med varandra och med platsen.

Oavsett om den överblivna ytan fungerar som mötespunkt eller gömställe innebär appropriation av en plats att det sker en interaktion mellan människor.

Överblivna ytor har en inneboende potential för social interaktion och aktivitet. De har stor betydelse för interaktion mellan de människor som brukar

ytan vilket också fallstudien visar. Det handlar om en typ av social interaktion som inte kan skapas eller efterhärmas på traditionella offentliga platser.

Metoden som jag använde till detta arbete har fungerat bra. Genom att kombinera litteraturstudier med en fallstudie kunde jag få den information som jag behövde för min undersökning.

Kombinationen av olika metoder i fallstudien, med intervjuer, samtal och observationer, fungerade väl. De olika metoderna kompletterade varandra. Därmed kunde jag besvara frågeställningarna i arbetet.

Tidsbegränsningen har varit den främsta felkällan i detta arbete. Om jag hade haft möjligheten att utföra min fallstudie under en längre tid skulle jag komplettera mitt arbete med fler intervjuer. Intervjuerna har haft en central roll i detta arbete och visade sig vara en bra metod.

För en mer komplett studie behövs fler observationer och intervjuer.

Referenser

- Boverket. (2010). *Planer som styrmedel för att minska samhällets klimatpåverkan*. [Online]:
<http://www.boverket.se/globalassets/publikationer/dokument/2010/planer-som-styrmedel.pdf> [2014-04-21]
- Cupers, K. & Miessen, M. (2002). *Spaces of Uncertainty*. Wuppertal: Müller und Busmann.
- Doron, G. (2007) ..badlands, blank space, border vacuums, brown fields, conceptual Nevada, Dead Zones... I Renata Tyszczuk & Doina Petrescu (red.) *Architecture and Indeterminacy. field: volume 1, issue 1*. [Online]:
http://www.field-journal.org/uploads/file/2007_Volume_1/2007%20Volume%201.pdf
[2014-05-05] ss. 10-23
- Franck, A.K. & Stevens, Q. (2006). *Loose Space: Possibility and Diversity in Urban Life*. New York: Routledge
- Gehl, J. (2011). *Life between buidings: using public space*. 6. ed. Washington, DC : Island Press.
- Halvorsen, K. (1992). *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Johansson, R. (2003). *Case Study Methology*. Stockholm: KTH
- Lantz, A. (2007). *Intervjumetodik*. 2. ed. Lund: Studentlitteratur.
- Lieberg, M. (1992). *Att ta staden i besittning: om ungas rum och rörelser i offentlig miljö*. Lund: Institutionen för byggnadsfunktionslära.
- Olsson, L. (2008). *Den självorganiserade staden: appropriation av offentliga rum i Rinkeby*. Diss. Lunds universitet. Lund: Institutionen för Arkitektur och Byggd Miljö, LTH, Lunds Universitet.
- Salzman, K. (2009). *Mellanrummens möjligheter: studier av föränderliga landskap*. red. Katarina Saltzman. Göteborg/Stockholm: Makadam.